

MANAŽMENT BEZPEČNOSTI PRÁCE - SÚČASŤ PRÁCE KAŽDÉHO MANAŽÉRA

Viera Šukalová

ABSTRAKT

Manažment bezpečnosti práce je významnou súčasťou manažmentu podniku a riadiacej práce manažérov na všetkých stupňoch riadenia. Právna úprava ochrany človeka v pracovnom procese je v SR tvorená sústavou právnych noriem upravujúcich základné bezpečnostné požiadavky, požiadavky na technické zariadenia a technológie, pracovné prostredie a pracovné podmienky a požiadavky bezpečného správania sa na pracovisku.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: bezpečnosť práce, ochrana zdravia, manažment, legislatíva

JEL klasifikácia: K32, M12

ÚVOD

Medzi základné ľudské práva občanov SR zaručené ústavou patrí právo na ochranu zdravia na uspokojivé pracovné podmienky. Úspešnosť zamestnávateľského subjektu – podnikateľa závisí aj od úrovne starostlivosti o svojich zamestnancov, kde má nezastupiteľné miesto starostlivosť o vytvorenie podmienok pre bezpečnú a zdravie neohrozujúcu prácu, o vyhovujúce pracovné prostredie a pracovné podmienky. Táto starostlivosť o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci predstavuje síce určité náklady pre zamestnávateľa, ale firma znižuje možnosť vzniku pracovného úrazu a choroby z povolania, čím vytvára podmienky pre vyššiu zainteresovanosť zamestnancov, čo sa odrazí v konečnom dôsledku na vyššej produktivite a kvalite práce.

Podpora starostlivosti o BOZP, ochrana zamestnancov a ostatných osôb, vykonávajúcich pracovné činnosti, ako aj tých, ktorí môžu byť touto činnosťou nepriaznivo ovplyvnení a ochrana životného prostredia pred nepriaznivými účinkami práce sú dôležitou súčasťou politiky štátu vo všetkých vyspelých krajinách sveta.

V Európskej únii je starostlivosť o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci považovaná za súčasť podnikovej kultúry, ktorá predstavuje moderný spôsob riadenia podniku. Z dôvodu dosiahnutia plnej zlučiteľnosti nášho práva v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci s právom európskej únie boli prijaté príslušné právne normy aj v Slovenskej republike. Správna a účinná aplikácia týchto predpisov vyžaduje, aby manažment podniku považoval požiadavky na zaistenie bezpečnosti práce za neoddeliteľnú súčasť svojich rozhodovacích aktov a prijímal opatrenia, ktoré s nimi nebudú v rozpore. Nové prístupy EÚ k ochrane zamestnancov sa stali aj základom štátnej politiky v Slovenskej republike. Pre naplnenie tejto politiky je nevyhnutné zabezpečiť kvalitnú výchovu budúcich manažérov na vysokých školách aj v oblasti bezpečnosti práce, vyzbrojiť ich potrebnými kompetenciami.

Koncepcia štátnej politiky BOZP sa v oblasti vzdelávania opiera o rámcovú smernicu EÚ č. 89/391/EEC o vykonaní opatrení na zvýšenie bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov pri práci, ktorá predpokladá zahrnutie systematickej výuky do učebných

plánov všetkých častí školského systému vrátane vysokých škôl. Cieľom štátnej politiky v tejto oblasti je:

- a) vybudovať efektívny systém výchovy a vzdelávania k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci od základného až po vysoké školstvo, vrátane systému ďalšieho vzdelávania, certifikácie špecializovaných foriem vzdelávania a pod.,
- b) podporovať vedu a efektívny výskum vo všetkých oblastiach ochrany práce, najmä v oblasti bezpečnosti práce, bezpečnosti technických zariadení, technológií a objektov, pracovných látok, pracovných podmienok, pracovného prostredia, systémov riadenia BOZP, psychosociálnych, pedagogických a ekonomických aspektov,
- c) vedu a výskum zamerať na riešenie praktických problémov z praxe,
- d) zabezpečiť transfer výsledkov výskumu v oblasti BOZP do podnikovej sféry (najmä malých a stredných podnikov) a do činnosti dozorných a inšpekčných orgánov a do vzdelávacích inštitúcií.

Začať s výchovou manažérov k bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci až pracovnom procese sa javí ako nedostatočné vzhľadom na nevyhnutnosť dôsledného uplatňovania systémov legislatívnych, sociálnych, ekonomických a zdravotníckych opatrení pre ochranu práce od prvého dňa v práci. Preto je nevyhnutné zaradiť problematiku bezpečnosti práce v potrebnom rozsahu do učebných osnov VŠ.

Problematika bezpečného pracoviska a kvalitných pracovných podmienok má okrem vnútroštátneho významu aj medzinárodný rozmer. Slovenská republika je v oblasti BOZP a pracovných podmienok viazaná platnými medzinárodnými zmluvami, dohovormi Medzinárodnej organizácie práce (najmä dohovorom MOP č. 155/1981), smernicami EÚ, najmä smernicou č. 89/391/EHS.

Politika EÚ je v oblasti BOZP zreteľne formulovaná v dokumente „Nová stratégia Spoločenstva v oblasti zdravia a bezpečnosti pri práci na roky 2002 až 2006“. Tak sa otázky BOZP v priestore EÚ včleňujú do širších súvislostí riešenia aktuálnych spoločenských záležitostí.

Bezpečnosť práce nie je možné chápať iba ako nejakú humanitnú, bližšie nedefinovanú povinnosť podnikov a štátu. Táto oblasť musí byť v podniku riadená ako ktorákoľvek iná stránka výrobného procesu, napr. ako riadenie kvality, ktorú už väčšinou podniky považujú za samozrejmosť.

Rozhodujúce pravidlá v bezpečnosti práce však určuje vo veľkej miere štát, ktorý postupne harmonizuje našu legislatívu – aj v oblasti bezpečnosti práce – s legislatívou EÚ. Štát formou zákonov vymedzuje rámec i regulačné opatrenia pre túto oblasť a zodpovednosť za ich plnenie. Systém riadenia bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci musí plniť požiadavky, uložené zákonmi a ďalšími predpismi. Práve poznanie legislatívy z oblasti bezpečnosti práce je nevyhnutné pre kvalitnú prácu budúcich manažérov, preto je potrebné venovať jej vo výuke študentov manažérskych odborov VŠ pozornosť.

Z dôvodu dosiahnutia plnej zlučiteľnosti nášho práva v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci s právom európskej únie boli prijaté príslušné právne normy aj v SR. Právo EÚ totiž kladie zvýšenú pozornosť otázkam bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci. Skracovanie týždennej pracovnej doby, skracovanie práce nadčas, predlžovanie dĺžky

dovolenky a pod., to sú hlavné smery, ktorými sa uberá právna úprava pracovnej doby v Európe, a ich spoločným menovateľom je bezpečnosť a ochrana zdravia zamestnancov.

V oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia zamestnancov pri práci bolo v EÚ vydaných celkom 14 smerníc – jedna tzv. rámcová Smernica č. 89/391/EEC o zavádzaní opatrení smerujúcich ku zvyšovaniu bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v znení Smernice č. 91/383/EEC a 13 dielčích, ktoré upravujú:

- minimálne zdravotné a bezpečnostné požiadavky na pracovisko
- minimálne zdravotné a bezpečnostné požiadavky na používanie pri ručnej manipulácii s bremenami (dve dielčie smernice)
- minimálne bezpečnostné a zdravotné požiadavky na prácu so zobrazovacími jednotkami
- ochranu pracovníkov pred rizikami vyplývajúcimi z vystavenia sa karcinogénnym látkam
- ochranu pracovníkov pred rizikami vyplývajúcimi z vystavenia sa biologickým činiteľom
- minimálne zdravotné a bezpečnostné požiadavky na dočasné mobilné stanovisko
- minimálne zdravotné a bezpečnostné

Taktiež Dohoda o sociálnej politike, podpísaná v roku 1991 v Maastrichte, stanovuje ciele v oblasti sociálnej politiky EÚ a zdôrazňuje sociálny dialóg medzi zamestnávateľom a zamestnancami.

V súlade s harmonizáciou predpisov Slovenskej republiky s legislatívou EÚ sa postupne menila právna úprava bezpečnosti práce a prístup k jej manažmentu.

Základný zákon štátu - Ústava SR

V ústave SR je právo na ochranu zdravia a života pri práci zakotvené ako jedno zo základných práv občanov vo vyspelej demokratickej spoločnosti. Ústavná zásada deklarujúca právo na bezpečnosť práce plne rešpektuje všetky významné medzinárodné medzinárodné právne dokumenty, ako je Charta Organizácie Spojených národov, Listina ľudských práv a slobôd. Európska sociálna charta, Dohovor Medzinárodnej organizácie práce č. 155 o bezpečnosti a zdraví zamestnancov a pracovnom prostredí a i. Tieto dokumenty požadujú, aby zásady starostlivosti o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci boli premietnuté do vnútroštátneho zákonodárstva.

Zákoník práce

Zákoník práce vo väzbe na zákon o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci nadväzuje na zásady deklarované v ústave a stanovuje niektoré základné princípy organizovanej starostlivosti o bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci. Ustanovenie týkajúce sa ochrany práce sú uvedené hlavne v šiestej časti zákona (§ 146-150), ďalej tiež v siedmej časti, kde sú ustanovené pracovné podmienky žien, mladistvých zamestnancov a tiež tretia časť, ktorá sa týka pracovného času a doby odpočinku.

Ochrana práce podľa zákonníka práce je systém opatrení vyplývajúcich z právnych predpisov, organizačných a technických opatrení zameraných na utváranie pracovných podmienok zaisťujúcich bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci. Starostlivosť o BOZP je neoddeliteľnou súčasťou plánovania a plnenia pracovných úloh.

Zamestnávateľ, zamestnanci a zástupcovia zamestnancov pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci a odborová organizácia navzájom spolupracujú pri vykonávaní týchto opatrení. Znalosť predpisov o BOZP je trvalou súčasťou kvalifikačných predpokladov.

Zákonník práce tiež ustanovuje základné povinnosti zamestnávateľa a zamestnanca na tomto úseku. ZP odkazuje na osobitný zákon, ktorým je zákon NR SR č. 330/1996 Z.z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci v znení zákona č. 95/2000 Z.z. a 158/2001 Z.z. Podobne aj problematika inšpekcie práce je upravená osobitným predpisom – zákon č. 95/2000 Z.z. o inšpekcii práce.

Zákon o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci

Zákon č. 330/96 v znení neskorších predpisov ustanovuje základné podmienky na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, na vylúčenie alebo obmedzenie rizika a faktorov podmieňujúcich vznik pracovných úrazov, chorôb z povolania a iných poškodení zdravia z práce a všeobecné zásady prevencie.

Zákon ustanovuje

- Opatrenia na úseku predvýrobnom a na úrovni výroby a uvádzania výrobkov do obehu sledujú elimináciu pracovných rizík už v tzv. predvýrobných etapách, najmä pri tvorbe projektov a technológií, konštrukcii strojov, zariadení a pod. Súčasťou projektov musí byť vyhodnotenie zostatkových nebezpečenstiev.
- Povinnosti zamestnávateľa tvoria podstatnú časť zákona o BOZP. Zákon ukladá zamestnávateľovi v najširšom ponímaní vykonať všetky potrebné opatrenia na zaistenie BOZP so zreteľom na všetky okolnosti práce.
- Zamestnávateľ musí zaručovať bezpečnosť analýzou prevádzkových rizík. Pri tzv. zostatkových ohrozeniach musí ich vyhodnotiť a vykonať opatrenia na ich odstránenie. Tam, kde je to možné musí na ich odstránenie alebo obmedzenie využiť technické prostriedky, prostriedky kolektívnej ochrany a v krajín prípade i osobné ochranné pracovné prostriedky. Tieto musí zamestnávateľ poskytovať bezplatne, na základe identifikácie nebezpečenstiev a nadväzne vypracovaného zoznamu OOPP.
- O zistených nebezpečenstvách musia byť pracovníci informovaní a nadväzne im musia byť určené bezpečné pracovné postupy
- Zákon deklaruje povinnosť vykonávať kontroly stavu bezpečnosti práce ako súčasť riadiacej práce vedúcich pracovníkov. Plnenie úloh v oblasti BOZP zabezpečujú vedúci pracovníci na všetkých stupňoch riadenia v rozsahu úloh vyplývajúcich z ich funkcií. Tieto úlohy sú rovnocennou a neoddeliteľnou súčasťou ich riadiacej práce.
- Zákon tiež ustanovuje povinnosť zamestnávateľa v záujme predchádzania vzniku chorôb z povolania rekondičné pobyty vybranému okruhu zamestnancov. Na účel poskytovania rekondičného pobytu sú vybranými povolaniami tie, ktoré spĺňajú kritériá sťažených pracovných podmienok a účelnosti rekondičného pobytu z hľadiska prevencie.
- Zákon zavádza inštitút zástupcu zamestnancov, ktorého musí zamestnávateľ ustanoviť ak zamestnáva viac ako 10 zamestnancov., komisiu bezpečnosti a ochrany

zdravia pri práci pre viac ako 100 zamestnancov – poradný orgán. Tvoria ju zástupcovia zamestnancov a zástupcovia zamestnávateľa, najmä odborníci v danom odbore.

- Bezpečnostno-technická služba pri viac ako 100 zamestnancoch musí zamestnávateľ určiť dostatočný počet odborne spôsobilých zamestnancov – bezpečnostného technika, ktorý bude vykonávať úlohy pri zaisťovaní bezpečnosti. Táto služba môže byť zabezpečená aj dodávateľským spôsobom.
- Zákon upravuje problematiku výchovy a vzdelávania oblasti BOZP.

Ďalšie právne predpisy súvisiace s bezpečnosťou práce:

Vyhláška Slovenského úradu BP a Slovenského banského úradu č. 111/1975 Zb. o evidencii a registrácii pracovných úrazov a hlásení prevádzkových nehôd (havárií) a porúch technických zariadení v znení vyhl. Č. 483/1990 Z.z.

Zákon č. 95/2000 Z.z. o inšpekcii práce

Nariadenie vlády SR č. 159/2001 Z.z. o minimálnych bezpečnostných a zdravotných požiadavkách pri používaní pracovných prostriedkov

Nariadenie vlády bližšie upravuje všeobecnú povinnosť zamestnávateľa, ustanovenú v zákone o BOZP /§8/ - zabezpečovať, aby stroje, zariadenie, náradie, nástroje a pracovné pomôcky neohrozovali bezpečnosť a zdravie zamestnancov a povinnosť zabezpečovať potrebnú údržbu a opravy.

Pracovný prostriedok je stroj, zariadenie, prístroj alebo nástroj, ktorý sa používa pri práci.

Nariadenie vlády SR č. 504/2002 Z.z. o podmienkach poskytovania osobných ochranných pracovných prostriedkov

OOPP je každý prostriedok, nosený, držaný alebo inak používaný pri práci zamestnancom, a ktorý je určený na ochranu bezpečnosti a zdravia zamestnanca pred nebezpečenstvom, vrátane jeho doplnkov a príslušenstva.

Nariadenie vlády č. 201/2001 Z.z. o minimálnych bezpečnostných a zdravotných požiadavkách na pracovisko

Nariadenie vlády SR č. 204/2001 Z.z. o minimálnych bezpečnostných a zdravotných požiadavkách pri práci s bremenami

Predmetom úpravy nariadenia sú minimálne požiadavky na BOZP pri práci s bremenami, pri ktorej je riziko poškodenia podporno-pohybovej sústavy, najmä chrbtice zamestnancov.

Nariadenie vlády SR č. 247/2001 Z.z. o minimálnych bezpečnostných a zdravotných požiadavkách pri práci so zobrazovacími jednotkami

- nariadenie upravuje podmienky práce so zobrazovacími jednotkami, ktorou sa rozumie zariadenie s obrazovkou na znázorňovanie abecedno-číslicových alebo grafických znakov (bez ohľadu na použitý spôsob zobrazovania) a súčasne sú taxatívne vymenované zariadenia s obrazovkou, na ktoré sa nariadenie vlády nevzťahuje. Zásadný význam má povinnosť zamestnávateľa analyzovať pracovné podmienky a hodnotiť podmienky z hadiska:
- záťaž zrak
- záťaž podpornopohybovej sústavy
- neuropsychického stresu

Nariadenie vlády SR č. 444/2001 Z.z. o požiadavkách na používanie označenia , symbolov a signálov na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci

Nariadenie definuje spôsob označenia pracovísk a zariadení, ktoré môžu ohroziť alebo poškodiť zdravie zamestnanca, a používanie symbolov a signálov na zaistenie BOZP.

Nariadenie vlády SR č. 510/2001 Z.z. o minimálnych bezpečnostných a zdravotných požiadavkách na stavenisko

Staveniskom sa rozumie priestor, kde sa vykonávajú najmä výkopové práce, terénne úpravy, montáž a demontáž konštrukčných prvkov, opravy vrátane technického, technologického energetického vybavenia stavieb, búracie práce a vypratávanie staveniska po skončení.

Nariadenie vlády SR č. 117/2002 Z.z. o minimálnych požiadavkách na BOZ zamestnancov pri banskej činnosti a pri dobývaní ložísk nevyhradených nerastov

Nariadenie vlády SR č. 493/2002 o minimálnych požiadavkách na zaistenie BOZP vo výbušnom prostredí

- nariadenie upravuje požiadavky v prostredí, v ktorom možno pri bežnom prevádzkovom stave odôvodnene predpokladať výskyt výbušnej atmosféry.

Nariadenie vlády SR č. 39/2002 Z.z. o ochrane zdravia pri práci s azbestom s účinnosťou od 1.2.2002.

Nariadenie vlády SR č. 40/2002 Z.z. o ochrane zdravia pred hlukom a vibráciami s účinnosťou od 1.2.2002

Nariadenie vlády SR č. 45/2002 Z.z. o ochrane zdravia pri práci s chemickými faktormi s účinnosťou od 1.2.2002

Nariadenie vlády SR č. 46/2002 Z.z. o ochrane zdravia pri práci s karcinogénnymi a mutagénnymi faktormi s účinnosťou od 1..2.2002

Nariadenie vlády SR č. 47/2002 Z.z. o ochrane zdravia pri práci s biologickými faktormi s úč. od 1.2.2002

Vyhláška MPSVaR SR č. č. 718/2002 Z.z. na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a bezpečnosti technických zariadení.

Na svete každý rok umiera 2 milióny ľudí v súvislosti s pracovnými úlohami, z nich skoro 400 tisíc tvoria smrteľné pracovné úrazy. Preto je potrebné presadzovať kultúru prevencie v bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci pomocou súboru nástrojov, z ktorých jedným je aj vzdelávanie. Prostredníctvom zavádzania vzdelávacieho systému o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci na VŠ sa vytvoria lepšie predpoklady naplňovania politiky štátu v tejto oblasti a tým aj lepšie podmienky pre bezpečnú prácu a pre ochranu zdravotných a pracovných schopností jedinca v pracovnom procese.

LITERATÚRA

HATINA, T.: Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, EUROUNION, Bratislava 2000, ISBN: 80-88984-10-6

www.zbierka.sk

www.bozp.host.sk

INFORMÁCIE O AUTORKE

Ing. Viera Šukalová, EUR ING

Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta PEDAS, Katedra ekonomiky

Univerzitná 1, 010 26 Žilina

e-mail: Viera.Sukalova @fpedas.utc.sk